

OSMO TIILILÄN SANOMA JA PERINTÖ

1. Osmo Tiililä

”Ristittä et läpäise, professori, yritä siis kantaa sitä kärsivällisesti laskeaksesi sen kerran Suuren Kuulustelijasi eteen hänen loppututkinnossaan”¹, kirjotti *Osmo Antero Tiililä*² kolmisen vuotta ennen kuolemaansa. Hän on selvitelty teologisessa tuotannossaan teologian sekä elämän ja kuoleman perimmäisiä kysymyksiä aina Jumalan itsensä kärsimystä myöten.³ Itse maailmansotien ajan läpikäyneenä, Hiroshiman ja Auschwitzin tuskat myötäeläneenä ja itsekin kahdesti kuoleman rajalla käyneenä kärsimys ja kuolema oli koskettava aihe, yli kaiken kuitenkin se kärsimys, joka tuli Jeesus Nasaretilaisen osaksi.

¹ *Tiililä* 1969a, 37-38. Brasiliassa vakavasti sairastunut *Osmo Tiililä* kertoi kokemuksestaan: ”Kaikki yksinkertaistuu kuoleman edessä. Teologiakin. Teologian professori pannaan opiskelemaan lapseksi tulemistä. Mutta yksinkertaistuminen on samalla asioitten suorastaan mahtavaa keskittymistä siihen, mikä on tärkeintä. En kummallakaan kerralla olisi pystynyt elämäni millään tavalla enää itse korjailemaan ja parantelemaan. Meitä **viedään** kuolemassa minne viedään, ja jos silloin en voi tai saa luottaa siihen, että olen Vapahtajani tähden Jumalan isäntäisissä, kuolemastani tulee toivoton. Mutta kun saan tähän luottaa, viimeiseenkin väsymykseeni sisältyy ihmeellistä turvallisuutta ja on kuin koko kristillisyyteni, niin koko elämäni, kaikki millä todellista merkitystä on, sisältyisi Herralta itseltään lainaamiini rukoushuokauksen sanoihin: ”Isä, sinun käsiisi minä annan henkeni”. ” *Tiililä* 1960a, 110.

² Osmo Antero Tiililä syntyi 3.3.1904 Tampereella. Hänen vanhempansa olivat kouluneuvos Kaarlo Tiililä (1864 - 1936) ja Anna Mathilda os. Alander (1875 -1949). Tiililä pääsi ylioppilaaksi v. 1922. Hänet vihittiin papiksi 1.6.1926 Tampereella. Varusmiespalveluksen jälkeen hän toimi SKY:n yleissihteerinä vuoteen 1930. Hän suoritti v. 1931 teologian kandidaatin tutkinnon ja vuonna 1934 teologian lisensiaatin tutkinnon ja väitteli teologian tohtoriksi 5.5.1934 aiheenaan vertaileva tutkimus ”Anteeksiantamukseen perustuva uskonnollinen turvallisuustila”. Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan opettajana hän toimi seuraavasti: vertailevan uskontotieteen dosenttina 1935-1936, teologisten esikäsitteiden apulaisena 1936-1942, dogmatiikan ja siveysopin vt. professorina 1939-1942, vakinaisena 1942-1967, jolloin jäi eläkkeelle (vuodesta 1947 siveysoppi erotettiin omaksi professuuriksi). Tiedekunnan dekaanina hän oli 1945 - 1954. Kirkolliskokouksen jäsenenä hän oli teologisen tiedekunnan edustajana varsinaisissa kokouksissa vv. 1948 ja 1953 sekä kahdessa ylimääräisessä niiden välissä. Hän toimi julistus- ja opetustyössä sekä kirkon ja että sen järjestöjen piirissä ja erosi pappisvirasta v. 1961 ja Suomen ev.lut. kirkosta v. 1962.

Opintomatkoja Tiililä teki 1929 Tübingeniin, 1932 Marburgiin ja Luther-kaupunkeihin ja kävi 1955 Genevessä Karl Barthia tapaamassa. Eri tyyppisissä LML:n kokouksissa hän kävi 1948 Hollannissa, 1949 Oxfordissa, 1950 Münchenissä, 1951 Roomassa, Pariisissa sekä Ruotsissa Lundissa, 1952 Hannoverissa, 1957 Yhdysvalloissa, 1958 Strassburgissa ja 1960 Brasiliassa Recifessä, Rio de Janeirossa ja Porto Alegressa. Tiililä toimi LML:ssa eksekutiivikomitean ja Luterilaisen kansalliskomitean jäsenenä v. 1961 saakka. SKY:n jäseneksi hän tuli teologian ylioppilaana v. 1922.

Avioliiton Osmo Tiililä solmi Inger Karvosen kanssa v. 1933. Matti syntyi 1934, Anna-Maija 1935, Jukka 1939 ja Pekka 1943. Suureksi siunaukseksi Tiililä koki esikoispoikansa syntymän ja sen, mitä hän pojan mukana sai. Kiitollisena hän kirjoitti kirjansen *Lapset näyttävät tietä*, jonka esipuheessa hän kertoo elämäntunnoistaan Helsingissä elokuussa 1935. Osmo Tiililä kuoli 16.12.1972.

³ *Tiililä* 1941c; *Tiililä* 1959, 5-9; *Tiililä* 1968a, 11-16.

Ennen *Timo Junkkaalan* laajaa biografiaa⁴ Tiililään saattoi tutustua omaelämäkertojen, *Simo S. Salon* toimittaman elämäkerrallisen teoksen *Elämäni* ja kirjani sekä *Pekka Tiililän* toimittaman *Teologin tie* -kirjan avulla. Hänen kirjallinen tuotantonsa on *Heikki Lindforsin* bibliografiassa Osmo Tiililän kirjallista tuotantoa.⁵ Osmo Tiililän syntymän 100-vuotissymposiumia 3.3.2004 Helsingin yliopistolla selostaessaan *Timo Eskola* mainitsee yleiskuvan Tiililän persoonasta ja työstä olevan yhtenäinen.⁶ *Raimo Mäkelä* on kirjoittanut arvion Tiililän elämän ja työn merkityksestä omana aikanaan ja syntymän 100-vuotisjuhluvuonna.⁷

Herr Pietist –epiteetin Tiililä sai LML:n yhteyksissä Hannoverin kokouksen aikoihin *Hans Asmussenilta*.⁸ Piispa *Eero Huovinen* luonnehti Tiililää: ”Dogmatiikan professori Osmo Tiililä ei ollut barthilainen, pikemminkin klassinen pietisti.”⁹ *Jouko Talonen* toteaa, että Tiililän oma ”uskonnollis-teologinen viitekehys oli pietistisesti väritetty luterilaisuus”.¹⁰ Suomalaisia herätysliikkeitä, varhaisempaa ja myöhäisempää herännäisyyttä Tiililä piti saksalaisen pietismin sukulaisena ja jälkeläisenä. Myös 1800-luvun Saksan uuspietismi¹¹ ja Suomen uuspietistiset herätysliikkeet ovat samaa elämänteologista traditiota. *Ari Haavion* käsityksen mukaan Suomen uuspietistisessä liikkeessä *Urho Muroma* ja hänen jälkeensä Tiililä olivat ne henkilöt, jotka toivat ”varsinaisesti esille liikkeen keskeiset arvot ja protestin sisällön”.¹² *Voitto Huotari* toteaa uuspietististen evankelioimisliikkeiden saaneen huomattavaa teologista tukea Tiililältä. Huotarin mukaan Tiililällä oli johtava panos 1950-luvun lopussa ja 1960-

⁴ Osmo Tiililä – protestantti, joka on Perussanoma OY:n kustanne vuodelta 2004, Karisto Oy. Hämeenlinna. 828 s.

⁵ *Tiililä* 1973a; *Tiililä* 1993; *Lindfors* 1973. Tiililän yliopistotyöhön liittyi laaja kirjallinen toiminta. Tiililän koko tuotanto on tyhjentävästi esitelty *Lindforsin* bibliografiassa, jossa on luetteloitu vuosien 1919 - 1973 painettu tuotanto. Mukana ovat myös artikkelit ja kirja-arvostelut, ei kuitenkaan sanomalehdissä julkaistut. Bibliografian arvostelu, *Huovinen* 1973, 454 - 455.

⁶ *Eskola* 2004, 82-83. Symposiumin alustukset ja pääosa kommentti- ja paneelikeskustelun puheenvuoroista on julkaistu sarjassa IUSTITIA 18, Suomen teologisen instituutin aikakauskirja. Osmo Tiililä ja uskon teologia. 100-vuotisjuhlasymposiumin alustukset ja puheenvuorot. Suomen teologinen instituutti 2004.

⁷ *Mäkelä* 2004, 124–132.

⁸ *Junkkaala* 2004, 398-399.

⁹ *Huovinen* 2001, 132.

¹⁰ *Talonen* 2011, 121.

¹¹ Uuspietismi sanaa käytetään tässä tutkimuksessa kahdessa merkityksessä: 1. Saksalainen uuspietismi (*Erweckungsbewegung*, *Erweckung*), jolloin on kysymys lähinnä 1800-luvun herätyksistä. Tämän liikkeen edustajia olivat mm. *Friedrich August Gottreu Tholuck* (1799-1877) ja *Gustav Warneck* (1834-1910). 2. Suomalainen 1900-luvun herätys – ns. viides herätysliike, jonka keskeisiä teologisia vaikuttajia olivat Urho Muroma ja Osmo Tiililä. Neljää aikaisempaa herätysliikettä, herännäisyyttä, evankelisuuutta, rukoilevaisuutta renqvistiläisyyden kanssa sekä lestadiolaisia herätysliikkeitä kokonaisuudessaan on pidetty neljänä ensimmäisenä pietistisenä liikkeenä. Pietismin perustajia olivat Keski-Euroopassa protestantismissa 1600-luvulla Philipp Jacob Spener ja August Hermann Francke.

¹² *Haavio* 1966, 269.

luvun alussa siinä alkavassa kansanliikkeessä, joka kokoontui kirkkokansan herätyspäiville.¹³ Tiililälle Länsi-Suomen rukoilevaisuuden tutkiminen avasi suomalaisen pietismin juuria siinä eurooppalaisessa kirjallisuudessa, jota rukoilevaiset käyttivät. Tiililä näki pietismissä aitoa yleiskirkollisuutta ja uskovien ekumeenisuutta.¹⁴

2. Sanoma

Kristuksen kärsimys on asia, jonka eteen teologin on Tiililän mukaan pysähdyttävä suuren aiheen suurista tulkintavaikeuksista huolimatta. Tiililä toteaa sovituspöytäkirjan olevan ratkaisu myös yleiseen kärsimyksen ongelmaan, vaikka siihenkin silti jää salaisuuksia, jotka eivät avaudu ihmisen ymmärrykselle. *Crux omnia probant* sopinee teoteleettisen ilmoitusteologian ydinkohtaan ja hänen teoteleettisen teologiansa kaikkiin lokuksiin. ”Kysymys Kristuksen kärsimyksen sisällöstä vaikuttaa näet ratkaisevasti kristillisen uskomme varsinaisimman sisällön ymmärtämiseen. Voipa suorastaan väittää sen olevan jonkinlaisena uskonopin koetinkivenä.”¹⁵ Kun risti karakterisoi koko teologiaa ja etiikkaa, mielenlaadun etiikan motiiviksi muodostuu sovittava rakkaus. Sovitettu oikeus ja rakkaus voivat toteutua ihmissuhteissa lähimmäisen kiitollisena palvelemisena.¹⁶ Kaikkea on voitava arvioida ylönousemuksen valossa. Kuolema on Tiililän käsityksen mukaan voitettu Kristuksen mediaatiolla:

”Hän [Jeesus Kristus] tuli tänne maan päälle pelastamaan ihmisiä synnin ja kuoleman vallasta taivaalliseen valtakuntaansa, ja hän lähti maan päältä viimeisenä huolenaan, että hänen omansa tekisivät kaikkensa, että ihmisiä pelastuisi. Hän tuli tänne sen tähden, että täällä kuollaan.”¹⁷

3. TIILILÄN PERINTÖ JA PERINNÖN JAKAMINEN

A. KOKO MAAILMALLE JA YHTEISKUNNALLE

KRISTUKSEN RANGAISTUSKÄRSIMYS: SOVITUS

JUMALA ON PYHÄ RAKKAUS

¹³ Huotari 1981, 58-59.

¹⁴ Tiililä 1961c, 42-43.

¹⁵ Tiililä 1941a, 18, 20, 24, 43; Tiililä 1949a, 59, 61, 64, 68; Tiililä 1959, 34-35.

¹⁶ Tiililä 1952, 87-89.

¹⁷ Tiililä 1961a, 93; Ks. myös Tiililä 1969b, 125.

KRISTUKSEN KUOLEMA ON KUOLEMAN KUOLEMA: KRISTUS TULI
TÄNNE SIKSI, ETTÄ TÄÄLLÄ KUOLLAAN
YLÖSNOUSEMUS ANTAA JA SINETÖI TOIVON
YHTEISKUNNAN (AVIOLIITTOETIIKKA) JA KIRKON LANKEEMUS JA
LUOPUMUS SYVENTYNYT JA JATKUU: TEE PARANNUS

B. KIRKOLLE

EKKLESIAN ALATIE JA SIITÄ NOUSEVA RISTIINNAULITTUUN JA
YLÖSNOUSSEESEEN JEESUKSEEN KRISTUKSEEN JA PYHÄÄN HENKEEN
PERUSTUVA EKUMEENISUUS. Eläköön doksologinen mystiikka ja *in Christo* -
mystiikka, joka on Tiililällä kyllä aina ollut (itseltäänkin) salassa, muttei varmaan
Tuomo Mannermaalta eikä ainakaan Jyri Komulaiselta (Iustitia 18, 2004). Siis pyhän
yhteisen ekklesian pyhään yhteys perustuu Pyhään Henkeen ja unio personalikseen,
aitoon omilta silmiltäkin näkymättömään Kristus-mystiikkaan: *unio personalis in
Christo antaa jäsenyyden Kristuksen mystiseen ruumiiseen.* ”...hiljainen rukoukseni on
ollut, että hyvä, kaikkivaltias Jumala antaisi kirkolle vielä uusia herätyksen aikoja, niin
että kirkko keskittyisi varsinaiseen tehtäväänsä, evankeliumin julistamiseen ihmisten
iankaikkiseksi autuudeksi. Vain Herramme risti ja ylösnousemus sekä korotus ja
samalla Pyhän Hengen läsnäolo (Herra itse Hengessä — pyhän Kolmiyhteyden eräs
salaisuus) on kirkon työn perusta ja ihmisten ainoa toivo.” Tiililä: *Elämäni ja kirjani*, s.
11.

C. TEOLOGISELLE TIEDEKUNNALLE

UUDESTISYNTYNEITTEN KRISTUS-PARTISIPAATION HUOMIOONOTTAVA
TEOLOGIA

ERGO: TEOTELEETTISEN TEOLOGIAN KOULUKUNTA SYNTYKÖÖN! Tämä
on Tiililän narratiivis-partikulaarinen positio.

STI 5.11.2012, Martti Kola